

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2016-10-10

Närvarande: F.d. justitieråden Gustaf Sandström och Lena Moore samt justitierådet Ingemar Persson.

Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna

Enligt en lagrådsremiss den 22 september 2016 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om framtidsfullmakter,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i ärvdabalken,
4. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
5. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige Johan Borgström.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om framtidsfullmakter

I remissen har den konstruktionen valts att framtidsfullmakten "träder i kraft" (9–12 och 27 §§). Enligt Lagrådet bör i stället knytas an till att framtidsfullmakten får "tas i bruk" respektive får "användas". Medan "ta i bruk" tar sikte på när framtidsfullmakten får börja nyttjas tar "använda" sikte på det fortlöpande nyttjandet. En ändrad formulering krävs också för att det, till skillnad från vad som är fallet i remissens förslag, ska framgå att framtidsfullmakten endast får användas så länge förutsättningarna för det består (se Lagrådets förslag vid 9 §). Lagrådets förslag föranleder, utöver ändringar i 9–12 och 27 §§ (se nedan), också en justering av rubriken närmast före 9 § till "När en framtidsfullmakt får användas".

1 §

I paragrafen anges att fullmaktshavaren företräder fullmaktsgivaren när han eller hon på grund av sjukdom m.m. inte längre har förmåga att ta hand om de angelägenheter som fullmakten avser. Ordet "när" bör bytas mot "för det fall" för att markera att det kan inträffa att fullmakten aldrig behöver tas i bruk.

2 §

För att tydliggöra innebörden av en framtidsfullmakt bör bestämmelsen i 16 § första stycket – som i remissen är placerad under rubriken Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget – föras till första stycket som föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren ska bevaka fullmaktsgivarens rätt i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar. Fullmakten får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter.

Remissens 6 §

För att göra klart att en begränsning av fullmakten kan ske utan iakttagande av formkraven bör en andra mening tilläggas av följande lydelse.

Detta gäller dock inte om ändringen består enbart i en begränsning av fullmakten.

Remissens 7 §

Bestämmelsen i första stycket bör placeras som en egen paragraf (6 §) omedelbart efter rubriken "Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt". Orden "med bindande verkan" är obehövliga.

I andra stycket behövs inte formuleringen "eller ansöka om att den ska förklaras kraftlös" eftersom rätten att göra en sådan ansökan innefattas i den möjlighet en granskare enligt 23 § har att återkalla fullmakten. Den återstående regleringen bör placeras som ett nytt andra stycke i 8 § (se nedan).

8 §

I första stycket finns hänvisningar till vissa bestämmelser i avtalslagen rörande återkallelse av fullmakt. Hänvisningarna är emellertid inte heltäckande eftersom en fullmakt kan återkallas direkt hos tredje man (jfr 12 § andra stycket och 13 § avtalslagen).

Hänvisningarna till de angivna bestämmelserna i avtalslagen om återkallelse av fullmakt kan ersättas med en generell hänvisning till avtalslagen. Bestämmelsen om tredje man i andra stycket kan därmed utgå. Med beaktande av vad som anförts vid 7 § får paragrafen följande lydelse.

För återkallelse av en framtidsfullmakt tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Om en granskare enligt 23 § har utsetts, får det i fullmakten bestämmas att denne har rätt att återkalla fullmakten.

9 §

I paragrafen bör uttrycket träder i kraft ersättas av får tas i bruk respektive får användas (se Lagrådets inledande kommentar).

Att det är fullmaktshavaren som bedömer frågan om fullmakten får tas i bruk och användas behöver inte anges i lagtext utan följer av den av Lagrådet föreslagna formuleringen (se nedan) och av att möjligheten till domstolsprövning regleras särskilt (se 11 § i Lagrådets förslag; jfr också inledningen till 10 § "Om fullmaktshavaren bedömer ..."). Av vad nu sagts följer att första meningen i andra stycket kan utgå.

Föreskrifterna om domstolsprövning i andra stycket andra meningen bör placeras i anslutning till övriga bestämmelser om domstolsprövning, efter 10 §. Se vidare Lagrådets förslag vid 11 §.

Paragrafen föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren får ta framtidsfullmakten i bruk när fullmaktsgivarens förhållanden är sådana som anges i 1 §. Fullmakten får användas så länge förhållandena består.

10 §

Orden "trätt i kraft" bör ersättas av "får tas i bruk" (se Lagrådets inledande kommentar). Paragrafen blir tydligare om underrättelseskyldigheten i första meningen delas upp och underrättelse till en granskare enligt 23 § behandlas i en andra

mening. Den andra meningen kan förkortas och läggas i ett särskilt stycke. Paragrafen föreslås få följande lydelse.

Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten får tas i bruk, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om en granskare som avses i 23 § har utsetts i fullmakten, ska även denne underrättas.

Av underrättelsen ska det framgå vad framtidsfullmakten innehåller.

11 §

Föreskrifterna om domstolsprövning i 9 § andra stycket andra meningen bör ersätta första stycket i förevarande paragraf (se Lagrådets kommentar vid 9 §). Bestämmelserna i andra och tredje styckena bör föras samman till ett stycke och utgöra 12 § första stycket. Förevarande paragraf föreslås få följande lydelse.

Frågan om framtidsfullmakten får tas i bruk prövas av domstol, om det har bestämts i fullmakten eller om fullmaktshavaren begär en sådan prövning.

Lagrådet noterar att remissens formulering "trätt i kraft" – liksom Lagrådets "tas i bruk" – innebär att frågan om de i 1 § angivna förutsättningarna består inte kan prövas av tingsrätten vid ett senare tillfälle (jfr Lagrådets inledande kommentar om får "tas i bruk" och får "användas").

12 §

Att framtidsfullmakten ska ges in till domstolen behöver inte regleras. Första stycket bör utgå och ersättas av 11 § andra och tredje styckena (se Lagrådets kommentar vid 11 §). Paragrafen bör inledas på följande sätt. (Angående "tas i bruk", se Lagrådets inledande kommentar.)

En ansökan om att framtidsfullmakten ska få tas i bruk görs av fullmaktshavaren till tingsrätten i den ort ...

16 §

Första stycket i paragrafen bör föras till 2 §, se Lagrådets förslag vid 2 §. Föreskriften i andra stycket om rätt för fullmaktshavaren att ansöka om kraftlöshetsförklaring av andra fullmakter kan utgå som obehövlig (jfr Lagrådets kommentar vid remissens 7 §). Vidare behöver det inte anges i lagen att det endast är fullmaktsgivarens fullmakter som kan återkallas. Paragrafen föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren får återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter, om fullmakterna avser angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten.

20 §

I remissen föreslås beträffande fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren att bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän ska tillämpas, om inte något annat anges i lagen. Hänvisningen innebär bl.a. att bestämmelserna om sysslomans ansvar i 18 kap. 3 och 4 §§ handelsbalken och om redovisning med den särskilda talefristen om ett år (preskription) i 18 kap. 9 § blir gällande i förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmaktshavare.

I moderna lagar på mellanmansrättens område har lagstiftaren beträffande ansvar och preskription valt andra lösningar än vad som föreskrivs i de ålderdomliga och i vissa hänseenden svårtillämpade bestämmelser som finns i 18 kap. handelsbalken om sysslomän. Talefristregeln i 18 kap. 9 § behandlas i förarbetena till kommissionslagen (2009:865), prop. 2008/09:88 s. 165; se även prop. 2002/03:133 s. 36, prop. 2004/05:133 s. 108 och prop. 2010/11:15 s. 39.

Det bör vid den fortsatta beredningen övervägas en mer modern reglering där fullmaktshavarens ansvar – sedvanligt culpaansvar –

mot huvudmannen/fullmaktsgivaren samt preskription regleras i lagen (jfr remissens förslag till skadeståndsbestämmelse i 17 kap. 5 § föräldrabalken och Lagrådets kommentar där).

22 §

I första meningen finns hänvisningar till vissa bestämmelser i avtalslagen rörande fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man. Hänvisningarna är emellertid inte heltäckande eftersom bundenhet för fullmaktsgivaren kan uppkomma också enligt vad som föreskrivs i 20 § avtalslagen. Hänvisningarna bör ersättas med en generell hänvisning till avtalslagens bestämmelser i ämnet (jfr Lagrådets kommentar vid 8 §).

Några särskilda bestämmelser rörande 19 § avtalslagen behövs inte (andra meningen); om förhållandena inte längre är sådana som anges i 1 § får fullmakten inte användas (se Lagrådets förslag vid 9 §). Den saknar då verkan och får därmed behandlas som återkallad vid tillämpningen av 19 § avtalslagen. Andra meningen kan utgå.

25 §

Fullmaktshavarens informationsskyldighet enligt första stycket bör inte gälla enbart i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap. Bestämmelserna i andra och tredje styckena (förbud för fullmaktshavaren att göra bruk av framtidsfullmakten och handläggning m.m.) bör föras till en egen paragraf. Förevarande paragraf föreslås få följande lydelse.

Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

Remissens 26 §

Lagrådet föreslår att orden "eller förvaltarskap" utgår, se vidare Lagrådets kommentar vid remissens 27 §.

Remissens 27 §

I paragrafen anges att vissa bestämmelser i avtalslagen (21, 23, 24 och 26 §§) tillämpas om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare. Någon hänvisning till 22 § avtalslagen som behandlar fullmaktens verkan i förvaltarfallen finns inte. I stället föreskrivs i remissens 26 § att en framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap anordnas för fullmaktsgivaren. Eftersom 26 § avtalslagen – som behandlar rättshandlingar riktade mot fullmaktsgivaren, s.k. passiv fullmakt – är avsedd att tillämpas i förvaltarfallen blir rättsläget oklart. En lösning kan vara att fullt ut reglera förvaltarfallen i förevarande paragraf, lämpligen genom att hänvisningarna ersätts med en generell hänvisning till avtalslagen och genom att förvaltarfallen inte regleras i remissens 26 §. Även här bör "trätt i kraft" ersättas av "tagits i bruk" (se Lagrådets inledande kommentar).

Lagen om framtidsfullmakter får med Lagrådets förslag, med vissa tillkommande ändringar av redaktionell karaktär, följande lydelse, se Bilaga. Till följd av att remissens 25 § enligt Lagrådets förslag har delats upp i två paragrafer har numreringen av de därefter följande paragraferna förskjutits.

Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

17 kap.

1 §

Paragrafen kan formuleras något tydligare enligt följande (sista meningen i andra stycket bör utgå, jfr vad Lagrådet anfört vid 9 § lagen om framtidsfullmakter).

Om det är uppenbart att någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande inte längre har ...dennes dagliga livsföring.

Första stycket gäller inte om förhållandena inträffat innan den enskilde fyllt 18 år.

2 §

Det är i och för sig inte självklart att ledning i det här sammanhanget ska hämtas från bestämmelserna i ärvdabalken. Lagrådet noterar dock att det i remissen inte redovisas några skäl till varför syskonbarn – vilka liksom syskon ingår i andra parentelet – inte avses få behörighet.

4 §

Föreskriften om jäv i punkt 2, som systematiskt skiljer sig från övriga punkter i paragrafen, bör läggas sist som ett eget stycke enligt följande.

Bestämmelserna om jäv i 12 kap. 8 § andra och tredje styckena gäller för den som fullgör uppgifter enligt 1 §.

5 §

Bestämmelserna om skadestånd kan föras samman enligt följande.

En anhörig som har utnyttjat sin behörighet enligt 1 § är skyldig att ersätta skada som han eller hon orsakar uppsåtligen eller av vårdslöshet. Om flera anhöriga är ansvariga tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket.

Frågan om att reglera preskriptionstidens längd bör övervägas vid den fortsatta beredningen (se Lagrådets kommentar vid 20 § i förslaget till lag om framtidsfullmakter).

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Bilaga till Lagrådets protokoll 2016-10-10

Innebörden av en framtidsfullmakt

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt som någon (fullmaktsgivaren) ger åt en fysisk person (fullmaktshavaren) att företräda fullmaktsgivaren för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

2 § Fullmaktshavaren ska bevaka fullmaktsgivarens rätt i de angelägenheter som framtidsfullmakten omfattar. Fullmakten får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter.

En framtidsfullmakt får inte omfatta åtgärder som avses i 1 § första stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) eller 1 § tandvårdslagen (1985:125). Den får inte heller omfatta sådana frågor av utpräglat personlig karaktär som avses i 12 kap. 2 § tredje stycket föräldrabalken.

Upprättande av en framtidsfullmakt

3 § Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.

4 § En framtidsfullmakt ska vara skriftlig.

Fullmaktsgivaren ska i två vittnens samtidiga närvaro skriva under fullmaktshandlingen eller intyga att han eller hon har skrivit under handlingen. Vittnena ska ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt och bekräfta handlingen med sina underskrifter.

Fullmaktshavaren får inte vara vittne. I övrigt tillämpas i fråga om vittnen 10 kap. 2 § första stycket och 4 § första och tredje styckena ärvdabalken.

5 § Av en framtidsfullmakt ska det framgå

1. att det är fråga om en framtidsfullmakt,
2. vem eller vilka som är fullmaktshavare,
3. vilka angelägenheter fullmakten omfattar, och
4. vilka övriga villkor som gäller.

Ändring och återkallelse av en framtidsfullmakt

6 § En framtidsfullmakt kan inte göras oåterkallelig.

7 § Vid tillägg till eller annan ändring av en framtidsfullmakt tillämpas vad som gäller om upprättande av en framtidsfullmakt. Detta gäller dock inte om ändringen består enbart i en begränsning av fullmakten.

8 § För återkallelse av en framtidsfullmakt tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Om en granskare enligt 23 § har utsetts, får det i fullmakten bestämmas att denne har rätt att återkalla fullmakten.

När en framtidsfullmakt får användas

9 § Fullmaktshavaren får ta framtidsfullmakten i bruk när fullmaktsgivarens förhållanden är sådana som anges i 1 §. Fullmakten får användas så länge förhållandena består.

10 § Om fullmaktshavaren bedömer att framtidsfullmakten får tas i bruk, ska han eller hon snarast underrätta fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar. Om en granskare som avses i 23 § har utsetts i fullmakten, ska även denne underrättas.

Av underrättelsen ska det framgå vad framtidsfullmakten innehåller.

11 § Frågan om framtidsfullmakten får tas i bruk prövas av domstol, om det har bestämts i fullmakten eller om fullmaktshavaren begär en sådan prövning.

12 § En ansökan om att framtidsfullmakten ska få tas i bruk görs av fullmaktshavaren till tingsrätten i den ort där fullmaktsgivaren är folkbokförd eller, om fullmaktsgivaren inte är folkbokförd i Sverige, till tingsrätten i den ort där han eller hon vistas. Om det inte finns någon behörig domstol enligt första meningen, är Stockholms tingsrätt behörig domstol.

Fullmaktshavaren ska i ansökan lämna kontaktuppgifter avseende fullmaktsgivaren och fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar.

13 § Rätten ska inhämta ett läkarintyg² eller någon annan likvärdig utredning, beträffande fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om det inte är uppenbart obehövligt.

Fullmaktsgivaren ska ges tillfälle att yttra sig över ansökan, om det kan ske. Även fullmaktsgivarens make eller sambo och närmaste släktingar och överförmyndaren ska ges tillfälle att yttra sig.

14 § Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

Fullmaktshavarens fullgörande av uppdraget

15 § Fullmaktshavaren ska fullgöra uppdraget i enlighet med fullmaktsgivarens intressen och, om det är möjligt, samråda med honom eller henne i viktiga frågor.

16 § Fullmaktshavaren får återkalla andra fullmakter än framtidsfullmakter, om fullmakterna avser angelägenheter som omfattas av framtidsfullmakten.

17 § Fullmaktshavaren har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren i en fråga där fullmaktshavaren själv, fullmaktshavarens make eller sambo, fullmaktshavarens barn eller någon som fullmaktshavaren företräder är motpart eller av någon annan anledning kan ha motstridiga intressen.

Om fullmaktshavaren inte har rätt att företräda fullmaktsgivaren, ska överförmyndaren på fullmaktshavarens begäran utse en god man att företräda fullmaktsgivaren. I övrigt gäller föräldrabalkens regler om god man.

18 § I den utsträckning fullmaktshavarens rätt att lämna gåvor inte regleras i framtidsfullmakten får han eller hon, till andra än sig själv, lämna personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till fullmaktsgivarens ekonomiska villkor.

19 § Fullmaktshavaren har rätt till eget arvode endast om det anges i framtidsfullmakten. Om arvodets storlek inte framgår av fullmakten, får fullmaktshavaren ta ut ett med hänsyn till uppdragets art och omfattning skäligt belopp.

20 § För fullmaktshavarens förhållande till fullmaktsgivaren tillämpas bestämmelserna i 18 kap. handelsbalken om sysslomän, om inte något annat anges i denna lag.

Förhållandet till tredje man

21 § I fråga om fullmaktshavarens ansvar i förhållande till tredje man för att han eller hon har fullmakt tillämpas 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

22 § I fråga om fullmaktsgivarens bundenhet och informationsplikt i förhållande till tredje man tillämpas lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Granskning av fullmaktshavarens verksamhet

23 § Fullmaktsgivaren får i framtidsfullmakten utse någon som ska granska fullmaktshavarens verksamhet.

Om granskaren begär det, ska fullmaktshavaren lämna redovisning för sitt uppdrag.

24 § Om en granskare inte har utsetts, ska fullmaktshavaren på begäran av fullmaktsgivarens make eller sambo eller närmaste släktingar lämna redovisning för uppdraget. Redovisning behöver inte lämnas oftare än en gång per år.

25 § Fullmaktshavaren ska på begäran av överförmyndaren lämna redovisning för sitt uppdrag och upplysningar om fullmaktsförhållandet och vidtagna åtgärder.

26 § Överförmyndaren får besluta att framtidsfullmakten helt eller delvis inte längre får brukas av fullmaktshavaren, om han eller hon vid fullgörandet av uppdraget har gjort sig skyldig till missbruk eller allvarlig försummelse eller annars visat sig vara oförmögen att ta till vara fullmaktsgivarens intressen.

Ett beslut enligt första stycket gäller omedelbart. Beslutet får överklagas till den tingsrätt som anges i 11 § andra och tredje styckena. Vid handläggningen i domstol tillämpas i övrigt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

En framtidsfullmakts verkan i vissa situationer

27 § En framtidsfullmakt saknar verkan i den utsträckning godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken anordnas för fullmaktsgivaren.

28 § Om fullmaktsgivaren dör, försätts i konkurs eller får förvaltare efter det att framtidsfullmakten har tagits i bruk gäller lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Fullmaktshavarens rätt att låta någon annan rättshandla för fullmaktsgivaren

29 § Fullmaktshavaren får om han eller hon är tillfälligt förhindrad att utföra sitt uppdrag genom skriftlig fullmakt ge en fysisk person behörighet att företräda fullmaktsgivaren i fråga om ordinära rättshandlingar med anknytning till dennes dagliga livsföring.

30 § Fullmaktshavaren får om det finns behov av det, ge någon annan fullmakt att företräda fullmaktsgivaren i en särskild fråga.

En sådan fullmakt ska vara ställd till en fysisk person. Om fullmakten avser en ekonomisk fråga, får den dock ställas till ett kreditinstitut eller ett värdepappersinstitut.
